

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра соціології та соціальної роботи

**ІГРОВІ МЕТОДИКИ В СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ З
КЛІЄНТАМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ**

Кваліфікаційна робота студентки
групи ЗСП-м-24
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 011 Освітні,
педагогічні науки
Фадєєвої Наталії Володимирівни
Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
доцент Размолодчикова І. В.

Кривий Ріг - 2025

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Фадєєва Наталія Володимирівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавав(ла) і не одержував(ла) недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений(а). Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(підпис)_____

Роботу виконано на кафедрі соціології та соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету, Міністерство освіти і науки України.

Захист кваліфікаційної роботи відбудеться «12» грудня 2025 року о 9.00 годині на засіданні екзаменаційної комісії з атестації здобувачів вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні педагогічні науки, освітньо-професійної програми «Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю».

Адреса: Навчальний корпус №4 Криворізького державного педагогічного університету, Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг, вул. Героїв АТО, 79 а.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціології та соціальної роботи Размолодчикова Іванна Вікторівна

Рецензент: кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціології та соціальної роботи Василюк Тамара Григорівна

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. У роботі вказано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, зазначено експериментальну базу, особистий внесок і результати апробації кваліфікаційного дослідження.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ (Фадєєва Н.В.)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРИ В РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ	8
1.1. Дослідження теорії гри.....	8
1.2. Види та класифікація ігор.....	13
1.3. Функції гри.....	15
Висновки до розділу 1.....	17
РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ.....	19
2.1. Роль ігрової діяльності в житті людини.....	19
2.2. Соціально-психологічні аспекти ігрової діяльності.....	23
Висновки до розділу 2.....	26
РОЗДІЛ 3. ІГРОВІ МЕТОДИКИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ.....	27
3.1. Характеристика сучасних ігрових методик.....	27
3.2. Особливості застосування ігрових методик в системі психологічної служби закладу освіти.....	32
3.3. Соціально-педагогічні умови ефективного застосування ігрових методик.....	37
Висновки до розділу 3.....	41
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45

ВСТУП

Актуальність дослідження. Методики використання гри та ігрових технологій в діяльності психологічної служби закладу освіти сприяють відкриттю нових можливостей для налагодження рівня спілкування, навчання, адаптації та соціалізації дітей під час всього процесу перебування в закладі освіти.

Використання ігрових методик в соціальній сфері дозволяє ефективно впроваджувати найрізноманітніші програми реабілітації, вони сприяють налагодженню комунікативних зв'язків, спілкування, допомагають розв'язувати конфлікти, підвищують рівень самостійності та самосвідомості здобувачів освіти.

Особливістю сучасної соціально-педагогічної роботи є те, що вона широко використовує у власному арсеналі просвітницько-профілактичні та розвивальні ігрові методи з метою профілактики негативних явищ в закладі освіти.

Фахівці психологічної служби закладу освіти, до яких належать психолог та соціальний педагог, використовуючи ігрові технології збагачують здобувачів освіти знаннями на соціально-значущі теми: правової культури, медіа грамотності, відповідального ставлення до власного життя, ефективної комунікації, сексуальної просвіти, сприйняття інакшості, формування ціннісних орієнтацій здобувачів освіти; вирішення питань булінгу, торгівлі людьми, соціалізації, адаптації, громадянської позиції, волонтерства, участі в міжнародних проєктах, застосування арт-терапевтичних технологій у роботі з постраждалими від війни; запобіганню проявам ризикованої поведінки тощо.

Мета – дослідити ефективність застосування ігрових методик у соціально-педагогічній діяльності фахівців психологічної служби закладу освіти.

Завдання дослідження:

- проаналізувати стан проблеми у психолого-педагогічній літературі;
- здійснити аналіз наукових підходів до вивчення ігрових методик, які використовують фахівці психологічної служби закладу освіти;
- дослідити особливості використання ігрових методик у роботі психологічної служби закладу освіти.

Об'єкт дослідження – процес використання ігрових методик фахівцями психологічної служби закладу освіти.

Предмет дослідження – умови та шляхи використання ігрових методик в роботі фахівця соціономічної сфери закладу освіти.

Методи дослідження. Для досягнення завдань дослідження нами використано комплекс методів:

- теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, систематизація);
- емпіричні (спостереження).

Методологічну основу нашої роботи становлять дослідження різних підходів до вивчення гри як до засобу взаємодії індивіда з навколишнім світом, які розробляли видатні філософи, мислителі та вчені – Аристотель, Платон, швейцарський філософ і письменник Жан-Жак Руссо, філософ і культуролог Йоганн Гейзинга, австро-англійський філософ Людвіг Вітгенштейн, німецький поет і драматург Фридрих Шиллер, англійський філософ і соціолог Герберт Спенсер, англійський філософ Джон Локк, великий чеський педагог Ян Амос Коменський, вчений, видатний педагог Костянтин Дмитрович Ушинського.

Серед українських науковців, які досліджували феноменологію гри переважають роботи в галузі педагогічної сфери таких науковців: М. Савченко, О. Пуйо, Л. Мелешко, М. Марко, О. Пушкер, С. Жигун, А. Безчотнікова, Т. Глібова, О. Дев'ятаєва тощо.

Практичне значення роботи полягає її практичність значущості для фахівців психологічної служби закладів освіти.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження представлено на засіданні кафедри соціології та соціальної роботи, листопад 2025 року, та тезами «Ігрові методики в системі роботи фахівця соціономічної сфери» у Збірнику наукових праць Сучасна освіта в реаліях та перспективах: соціально- педагогічний аспект : матеріали І Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 95-річниці Криворізького державного педагогічного університету (02 травня 2025 року, м. Кривий Ріг). Кривий Ріг: КДПУ, 2025. С. 146-149.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, восьми підпунктів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (37 позицій).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГРИ В РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ

1.1. Дослідження теорії гри

Із давніх давен гра – невід’ємна частина життя, як людських істот, так і тварин. Граються всі не залежно від статі, віку, соціального статусу, релігійних вірувань та вподобань тощо.

Гра – це взаємодія з людьми або середовищем.

Вона має важливе значення у розвитку дитини та особистості в цілому, адже допомагає формувати комунікативні уміння, уяву, фантазію, творчість, логічне мислення, рухову активність, соціальні навички тощо.

Кожен історичний етап людства характеризувався своїм баченням впливу ігрової діяльності на становлення та формування людини як істоти розумної.

Так історично склалося, що теорія гри має досить давню історію. Наукові праці давньогрецьких філософів описують ігрову діяльність як один з особливих видів суспільної практики людини, в якому проявляються норми діяльності й життя людини, відтворюється її соціальна дійсність.

Аристотель надавав грі винятково важливого значення. Він цінував її за те, що гра дає людям можливість відпочити та розважитись. Філософ наголошував, що гра є невичерпним джерелом, яке сприяє розвитку душевної рівноваги, та сприяє створенню гармонії душі й тіла.

В енциклопедії педагогічних технологій читаємо: «Гра – це вид діяльності дітей, що полягає у відтворенні дій дорослих і відносин між ними, спрямований на орієнтування й пізнання предметної та соціальної дійсності» [11].

В енциклопедії для фахівців соціальної сфери знаходимо: «...Гра – це зусилля, потрібне, щоб навчитись керувати оточуючим світом, собою;

здатність керувати та контролювати ситуацію, яку ми одержуємо в результаті планування та експерименту...» [12, с. 488].

Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій визначає цю діяльність так: «Гра – форма діяльності в умовних ситуаціях, спрямована на відтворення і засвоєння суспільного досвіду, фіксованого у соціально закріплених способах здійснення предметних дій» [11].

У посібнику Методика виховної роботи за редакцією О. Лаврентьєвої, знаходимо: «Гра – вид креативної діяльності людини, у процесі якої в уявній формі відтворюються способи дій з предметами, стосунки між людьми, норми соціального життя та культурні надбання людства, які характеризують історично досягнутий рівень розвитку суспільства» [10, с. 139-140].

Ф. Шиллер сказав: «Людина грає лише тоді, коли вона в повному значенні слова «людина», і вона буває людиною тільки тоді, коли грає» [37]. Філософ наголошував важливість сприйняття естетичного виховання. Він наполягав, що людина повинна розвивати в собі інстинктивну потребу в грі. Адже, людина створена для того, щоб втілювати своє начало у грі [37, с. 48].

Платон стверджував що ритм та гармонія людям дісталися від богів задля того, аби люди отримували задоволення. Саме тому людина здатна знаходити задоволення в грі, адже завдячуючи їй вона пізнає властивості людської природи.

Джон Локк писав: «Усі ігри й розваги дітей повинні бути такими, щоб, дякуючи їм, вироблялися хороші й корисні звички, тому що в іншому випадку вони породять погані звички» [9].

Гра це така діяльність, яка супроводжує людину протягом усього життя, адже вона не втрачає своєї актуальності для нас навіть тоді, коли ми стаємо дорослими.

Гра – це засіб відпочинку та розваг, вона дозволяє нам відволіктися від щоденних проблем, а відтак сприяє покращенню ментального здоров'я. Їй приділяли великого значення у всі часи та епохи найвидатніші постаті.

Василь Сухомлинський авторитетно зазначав: «Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку» [24].

Ігрова діяльність є важливою, тому вона розглядається всіма науками як засіб розвитку особистості.

Гру визначають як універсальну діяльність досвіду людини. Вона присутня у всіх культурах, а найдавніші знахідки з цього питання датовані 5 тис. до н.е.

Проаналізуємо дослідження з теорії гри у науковій літературі.

Йоганн Гейзинга у своїй праці «*Homo Ludens*» присвятив увагу грі та визначив її як: «... діяльність, яка характеризується тим, що вона притаманна різним формам існування людини: правосуддю, спорту, мистецтву тощо» [6]. Також автор наголошує і акцентує увагу на тому, що ця діяльність властива як людям, так і тваринам.

Фридрих Шиллер досліджував гру з наукового погляду та зазначав, що гра проявляється в естетичному та духовному житті людини. На думку філософа, гра дозволяє нам пізнавати прекрасне, вона здатна підносити нас над щоденними рутинами, бо вона відбувається згідно нашим бажанням, а не з примусу.

Герберт Спенсер звертав увагу на подібність гри людських дітей та дітей тварин. Саме цей учений започаткував біологічну теорію ігор. Адже вважав, що гра є наслідком надмірної енергії організму, і ця енергія призначена задля того, аби її витратити.

Людвіг Вітгенштейн був першим філософом 20 століття, який досліджував ігрову діяльність саме з погляду царини філософії. Філософ зазначав, що іграми називають досить широке поле діяльності видів людини. Але при цьому, зауважував, що такі елементи гри, як от змагання, грайливість, правила не визначають, що ж таке гра.

Психологиня та дослідниця гри *Мелані Кляйн* зазначала, що гра, це той вид діяльності, який є надзвичайно важливим саме в дитячому віці. З цією думкою погоджувалися видатні психологи Жан Піаже, Зигмунд Фройд, Карл

Юнг, Ерік Берн та інші. Так Карл Бюллер, згідно теорії функціонального задоволення, розглядав ігровий процес, як задоволення від безпосереднього процесу ігровою діяльністю, і зауважував, що це головна мотивація для діяльності.

Крістофер Кроуфорд досліджуючи використання комп'ютерних технологій в іграх, зауважував, що в таких іграх конфлікт і змагальність, які передбачені в процесі такої ігрової діяльності теж класифікуються як гра.

Антон Макаренко авторитетно стверджував, що гра – це репетиція майбутнього дорослого життя. Особливості поведінки, що проявляються у дитини під час гри, стануть основою її робочих звичок у дорослому віці. Тому, якщо ми хочемо виховати відповідального та діяльного працівника, ми повинні зосередити виховний процес на правильній організації дитячої гри

У Конвенції ООН «Про права дитини», яку Україна ратифікувала в 1997 році затверджено право на гру, воно зафіксовано статтею 31 Конвенції ООН.

У спеціальній літературі, яку отримують фахівці Просторів дружніх до дітей, читаємо: «У 2013 році Комітет ООН із прав дитини, щоби розтлумачити та надати державам орієнтири для впровадження деяких статей Конвенції на практиці, затвердив Генеральний коментар №17 до статті 31 про право дитини на відпочинок, дозвілля, гру, розважальні заходи, культурне життя та мистецтво» [17].

В цьому ж документі визначено: «Гра – це будь-яка поведінка, діяльність чи процес, що ініційовані, контрольовані та структуровані самими дітьми. Вона відбувається, коли й де би не виникла така можливість» [17].

Основні характеристики гри, які визначає Конвенція ООН ми представляємо на рисунку 1.

Характеристики гри, згідно Конвенції ООН

1.2. Види та класифікація ігор

Гра є найбільш природним способом самовираження та засобом спілкування дітей між собою, а також дітей з дорослими. Ключовими компонентами у грі виступають її правила, цілі та завдання. Важливим аспектом під час ігрової діяльності виступає взаємодія між учасниками. Під час гри відбувається фізичне або розумове стимулювання, також важливо зазначити, що в грі активно розвиваються практичні навички.

Гра – це форма проведення дозвілля. Її називають інститутом творчості та креативності, адже вона слугує показником самореалізації, культурного розвитку та цивілізованості особистості.

Гейзінга Й., досліджуючи теорію гри, написав, що гра – це універсальний феномен, який супроводжує людину від колиски до останніх днів. Вона пронизує всі аспекти людського існування, природно сприяючи формуванню та вдосконаленню особистості через процеси пізнання, освоєння світу та відображення реальності. Враховуючи її всеосяжний вплив, критично важливо точно зрозуміти справжню природу, механізми, призначення та цілі гри» [6].

Гра сприяє відтворенню дійсності та норм людського буття. Грі підпорядковуються норми і правила. Вона захоплює, наставляє, навчає. Вводить у світ дорослих. За допомогою гри засвоюються соціальна дійсність та предметна діяльність. Вона впливає на моральний, емоційний та інтелектуальний розвиток особистості.

Психологи та педагоги авторитетно доводять, що ігри виконують терапевтичну роль. Для діяльності фахівців соціономічної сфери застосування ігор з технологіями арт-терапії є надзвичайно важливим, оскільки ми використовуємо цей напрям діяльності для стабілізації психоемоційного стану, мінімізації травматичних подій, подоланні страхів та тривожності.

У науковій літературі існує велика кількість класифікацій ігор, при цьому акцент зроблено на тому, що жодна з класифікацій не претендує на універсальність, тому що часто в іграх компоненти повторюються.

Ігри класифікують за:

- компонентами;
- віковими етапами;
- характером дій;
- відносинами гравців;
- ігровими методиками тощо.

Ігри поділяють на:

- спортивні (це ігри, які в своїй більшості передбачають фізичне навантаження, характерним для спортивних ігор є те, що вони є частиною як спортивної культури так і спортивної індустрії; спортивні ігри це волейбол, футбол, баскетбол, хокей, теніс, регбі тощо) ;
- настільні ігри (це ігри, в які переважною більшістю грають двоє гравців, але бувають виключення, наприклад, ігри «Монополія», «Доміно», «Бінго», «Лото», «Професії» тощо. Також варто наголосити, що до настільних ігор належать рольові та математично-логічні ігри, які носять логічне навантаження, наприклад, кросворди, головоломки, sudoku тощо);
- ділові ігри ставлять метою вирішення найефективніших виробничих рішень та вироблення професійних навичок (це ігри з топографічними картами, ігри на військову тематику тощо);
- салонні ігри – це ігри, в які грають переважно дорослі люди в салонах або на вечірках; ці ігри характеризуються невимушеністю;
- рольові ігри проводяться за правилами, зазвичай відбуваються в уявному світі, віртуальному просторі за вигаданими ролями. Вони призначені задля того, аби гравці отримали задоволення від гри;
- азартні ігри відрізняє те, що головний інтерес у них спрямований на матеріальний виграш. Варто зазначити, що азартні ігри дуже часто викликають ігрову залежність, і в деяких країнах існує заборона на проведення азартних ігор;

- дитячі спортивні ігри – це ігри, які потребують використання спортивних приладь, спортивних умінь та навичок. Ці ігри вважаються корисними для розумового та фізичного розвитку дітей. Дошкільний та молодший шкільний вік – це вік, коли гра є провідним видом діяльності. Варто наголосити, що за допомогою ігор діти засвоюють соціальні ролі;
- терапевтичні ігри, або їх ще називають психотерапевтичні (спілкування в такій грі виражається у прихованій взаємодії лікаря та пацієнта), використовують з метою впливу на пацієнта з лікувальною метою;
- електронні ігри проводяться із застосуванням електронних приладів, ігрових автоматів, комп'ютерів тощо, варто відмітити, що ці ігри також викликають залежність і цей напрям породив таке ганебне явище як кіберспорт;
- онлайн-ігри є досить розповсюдженим явищем, вони виступають основою комунікації між гравцями, що об'єднані спільними інтересами: серед них виділяють ігри-трансформації, ігри-симуляції, ігри-челенджі тощо.

Отже, гра супроводжує людину протягом усього її життя. Починаючи грати з раннього дитинства, ми не припиняємо цю діяльність навіть будучи зрілими людьми. Вона (гра) є осмисленням дитиною (людиною) надбань попередніх поколінь та виступає своєрідною формою відображення дійсності. Гра супроводжує нас з раннього дитинства і слугує засобом стимулювання, розвитку, емоційного розвантаження, наснаження, задоволення.

1.3. Функції гри

Аналіз спеціальної педагогічної, психологічної та методичної літератури з теми дослідження дозволяє нам говорити про те, що в залежності від виду, ігри виконують найрізноманітніші функції.

Згідно за В. Суртаєвим виділяють такі функції:

- компенсаторна;
- регулювальна;
- розвивальна;
- соціалізувальна.

Згідно теорії С. Шмакова їх поділяють як:

- соціокультурна;
- міжнаціонально-комунікаційна;
- самореалізаційна;
- комунікативна;
- діагностична;
- ігротерапевтична;
- корекційна;
- розважальна тощо.

Л. Лебедюк визначає такі функції гри:

- предметно-трудова;
- соціально-моральна;
- рухлива;
- художня;
- пізнавальна;
- масової організації.

Л. Юрова наполягає на таких функціях, як:

- мотиваційно-спонукальна;
- навчальна;
- виховна;
- орієнтувальна;
- компенсаторна.

А. Нагайченко зазначає: «Дітям необхідні різний за величиною ігровий простір як середовище самореалізації. Все, що розташоване в межах цього середовища, стимулює дитину до активного засвоєння предметів і явищ реального світу, бажанням з ними пограти, включити в процедуру гри, в її контекст» [26].

Нам імпонують функції гри, які вважаємо за доречне представити на рисунку 2.

Рис. 2. Функції гри

Висновки до розділу 1

Аналіз спеціальної, наукової, методичної та філософської літератури дозволяє говорити про те, що гра у всі часи та епохи була і залишається необхідною умовою для повноцінного розвитку дитини.

Дослідженням теорії гри опікувалися філософи і вчені з часів античності. Цей процес не припиняється до сьогодні.

Але станом на сьогодні, всі сторони гри, так і залишаються повністю не розкритими та не дослідженими.

Гра – досить не однозначне поняття, оскільки існує велика кількість енциклопедичних визначень цієї дефініції.

Гра допомагає дітям вирішувати конфліктні ситуації, виступає засобом розвитку, комунікації, самовираження та само сприйняття.

У науці не існує єдиного визначення дефініції гра.

Гра наслідує такі функції, як:

- навчальна;
- комунікативна;
- пізнавальна;
- симулятивна.

У грі дитина розвивається, вчиться жити, вправляється, удосконалює навички, адаптується до умов природного середовища, проявляє інстинкти, цим самим, гра готує дитину до дорослого життя.

РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

2.1. Роль ігрової діяльності в житті людини

Досліджуючи питання використання ігрових методик у роботі фахівців психологічної служби ми все більше знаходимо підтвердженої інформації про те, що: «Гра – це не лише забава чи відпочинок, а й важлива складова людського життя. Вона відіграє велику роль у розвитку фізичних та розумових здібностей, соціалізації, вихованні та навчанні» [8].

З давніх давен у дитячій грі відображалось життя народу: у первісних людей – полювання (для задоволення базових потреб «їсти, щоб жити»); з розвитком людства, діти копіювали дорослих – грали у війну, карнавали, культові церемонії тощо. Таким чином, гра набувала ознак цивілізованості.

Граючись людина вчилася сприймати навколишній світ, вирішувати конфлікти, загладжувати проблеми. Дитина у грі, набуває досвіду перших комунікативних навичок, здобуває необхідні вміння у розв’язанні проблем та вирішенні складних життєвих ситуацій. У грі за визначеними правилами та вміннями їм слідувати формується особистість. Саме гра перетворює дитину з істоти біологічної на істоту соціальну.

Зупинимось докладніше на аспектах ролі гри та її впливу на подальше життя і діяльність людини.

Граючи в ігри ми приміряємо на себе ті ролі, які нам пропонує гра. Тож спробуємо детальніше розібратися, що таке «роль».

Варга В. та Коваленко М. зазначають, що соціальна роль слугує інтерфейсом між статусом (позицією) індивіда та його фактичною поведінкою, забезпечуючи передбачуваність та впорядкованість соціальної взаємодії [25].

Гра допомагає розвивати фізичну складову, рухову активність, координацію рухів, сприяє у вихованні здорового способу життя, впливає на

когнітивний стан, розвиває логічне мислення, пам'ять, уяву, фантазію та увагу.

Зупинимось докладніше на кожному з цих напрямів та схарактеризуємо їх. Для зручності подаємо цю інформацію в таблиці 1.

Таблиця 1

Напрями ігрової діяльності

Фізичний розвиток	Гра впливає на фізичний розвиток як дітей так і дорослих. Фізична активність притаманна спортивним іграм, під час неї ми розвиваємо м'язи, тому що активно використовуємо найрізноманітніші рухи. Завдяки цьому покращується здоров'я. Рухова активність розвиває спритність, силу волі, витривалість, швидкість, гнучкість, запобігає розвитку хронічних захворювань, допомагає розвивати просторову орієнтацію, моторне мислення, контролювати власне тіло, знімати стрес, покращувати емоційний стан та психічне благополуччя.
Когнітивний розвиток	Граючись людина розвиває когнітивні здібності, такі як пам'ять, увага, мислення. Розв'язуючи головоломки ми розвиваємо творчість та тренуємо увагу. Гра сприяє умінням приймати рішення, брати відповідальність на себе, здійснювати аналіз ситуації, вирішувати проблеми. Будь яка гра вимагає концентрації пам'яті та уваги. Адже щоб досягти успіху потрібно максимально сконцентруватися, запам'ятати правила, обрати стратегію поведінки тощо.
Соціалізація	Гра сприяє розвитку соціалізаційних процесів. Вона вчить спілкуватися, комунікувати, розвиває емоційні навички, вчить слідувати за поведінкою інших людей, умінню слухати і чути, знаходити компроміс, вирішувати проблемні ситуації, умінню працювати в команді, виконувати роль лідера, брати відповідальність за дії інших на себе.
Виховання та навчання	Ще з раннього дитинства гра виступає засобом виховання а згодом і навчання особистості. За допомогою гри ми здобуваємо нові знання, опановуємо навички, розвиваємо силу духу та креативність, засвоюємо правила існування в суспільстві, вчимося засвоювати цінності, жити по справедливості, цінувати дружбу, проявляти співчуття. Саме гра розвиває ці цінності та вчить застосовувати їх у повсякденному житті.
Розвиток навичок	Будь яка гра сприяє розвитку навичок. Вона вчить нас стратегічному мисленню, швидкому прийняттю рішень, вмінню розв'язувати складні задачі. Опанувавши цими навичками під час гри, ми в подальшому дорослому житті використовуємо їх для вирішення більш глобальних і

	серйозних проблем у різних ситуаціях дорослого життя. Відтак зрозуміло, що всі аспекти гри нерозривно пов'язані між собою, вони взаємодоповнюють один одного допомагаючи людині в особистісному зростанні.
--	--

Відтак, ми можемо стверджувати, що ігрова діяльність ефективно впливає на розвиток особистості, адже за допомогою гри відбувається:

- позитивний вплив на психосоціальне благополуччя та здоров'я особистості, її емоційну сферу;
- відбувається духовний розвиток, відкриття;
- розвиваються інтелектуальні здібності та креативність;
- закріплюються моральні цінності;
- моделюються ситуації з життя;
- формуються життєво необхідні якості;
- відбувається процес адаптації та соціалізації, фізичне загартування;
- усуваються прояви стресу.

Численні наукові розвідки у сфері психології констатують безпосередній позитивний вплив ігрової діяльності на психоемоційний стан та психічне здоров'я людини. Граючись ми знімаємо напругу, покращуємо настрій, підвищуємо спротив до стресів та психічних розладів, стабілізуємо емоційну сферу, отримуємо насолоду, самостверджуємося.

У фахових джерелах підкреслюється, що гра може бути використана для розвитку креативного та інтелектуального потенціалу. Вона ініціює творчий пошук, нестандартне мислення та сприяє всебічному вдосконаленню уяви й когнітивних процесів [32].

Учені доводять, що граючись дитина розвиває аналітичні навички, вчиться логічно думати, а рольові ігри розвивають толерантність, емпатію та соціальну чутливість, сприяють розвитку моральних цінностей та соціальній адаптації. Оскільки під час гри закріплюються міжособистісні відносини,

розвиваються комунікативні навички, закладаються основи моральної свідомості особистості, можна стверджувати, що в грі дитина духовно зростає.

В психотерапії ігрову діяльність використовують для мінімізації травмівних подій, зняття тривоги та стресу, стабілізації емоційного стану, розв'язання конфліктних ситуацій, налагодження взаємодії тощо. Далі читаємо «Ігри допомагають клієнтам відкриватись та виражати свої емоції, сприяють зміні думок та установок, а також можуть бути використані для тренування навичок соціальної взаємодії та спілкування» [21].

Наприклад, рольові ігри допомагають клієнтові поринути в різні ситуації, які з часом виникнуть у реальному житті, відповідно їх необхідно пропрацювати, бути готовими до них та навчитися ефективно реагувати на непередбачувані ситуації. Також ці ігри фахівці використовують задля розвитку самоконтролю, відповідальності особистості, забезпечення її позитивної мотивації.

Отже, підсумовуючи варто зазначити, що гра може проявлятися різними аспектами ігрової діяльності, використання яких дає позитивний вплив на формування і розвиток особистості.

Варто наголосити, що ігрова діяльність надважлива й необхідна складова у розвитку особистості дитини, адже вона сприятливо діє на засвоєння різноманітних навичок та здібностей дитини.

Застосування психологічних аспектів ігрової діяльності сприяє розвитку уяви, фантазії, мислення, палітри переживань, соціальної компетентності та комунікативних навичок особистості.

А відтак, використання ігрових методик в професійній діяльності фахівців соціономічної сфери – це не розвага, а важливий інструментарій у розвитку та формуванні особистості.

2.2. Соціально-психологічні аспекти ігрової діяльності

Застосування ігрових методик фахівцями психологічної служби закладу освіти пояснюється досить складною ситуацією, яка існує сьогодні в соціально-політичній, економічній сфері, конкретними ситуаціями та умовами освітньо-виховного процесу, негативним впливом соціального середовища, яке під тиском агресії звикає до того, що агресивна і насильницька поведінка – це норма.

Психолого-педагогічний консенсус полягає у визнанні онтогенезу дитини як комплексного, мультифакторного процесу, що вимагає систематичної фасилітації та підтримки з боку первинного соціального оточення (зокрема, батьків) та інститутів соціалізації.

Ключовим механізмом психічного та когнітивного розвитку у дитячому віці є ігрова діяльність.

Гра – це не лише форма досугової активності, а й інтегративний інструмент, що критично важливий для формування різних аспектів особистості, набуття соціальних навичок та когнітивного моделювання навколишнього світу [28].

Психологічними перевагами гри у розвитку особистості дитини, перш за все, є стабілізація емоційного стану дитини. Гра допомагає дитині розширити світогляд, здобути нові знання, розвивати допитливість та творчість. Під час гри дитина вільно виражає власні почуття, вона не боїться виразити свої емоції (як позитивні, так і негативні). Це в свою чергу сприяє розвитку позитивного налаштування та самопочуття. Занурюючись у незвіданий світ гри, дитина опиняється перед дверима очікування, вона воліє розкривати тайни, приховані секрети, які допоможуть їй в майбутньому збагнути сенс життя.

У статті «Право дитини на гру: чому це так важливо для гармонійного розвитку дошкільнят», знаходимо «У грі дитина знаходить і вчиться висловлювати власне «Я». Під час гри відбуваються ріст та розвиток мозку: під час гри перцептивні, моторні, когнітивні та соціальні частини мозку

інтегруються та взаємодіють одна з одною. У наслідок цього утворюються більш сильні нейронні зв'язки, які стають основою для формування вміння розв'язувати проблеми в дорослому житті» [22].

Актуальні педагогічні та психологічні дослідження підтверджують, що ігрова діяльність слугує первинним полігоном для емпіричного навчання та формування нових нейрокогнітивних структур. Надання дитині автономії вибору та самостійної реалізації задумів в ігровому просторі слугує каталізатором для розвитку творчого потенціалу та дивергентного мислення.

Таким чином, гра є самокерованою формою активності, яка синергетично впливає на когнітивну, соціально-емоційну та креативну сфери розвитку дитини.

У розвитку дитини велике значення має вплив гри на когнітивну сферу, адже у процесі ігрової діяльності дитина вчиться, сприймає нову інформацію, аналізує її, розвиває мисленнєві процеси. У процесі гри також розвивається мовлення, бо працюючи над розумінням інших, дитина вчиться висловлюватися так, щоб її теж зрозуміли.

Науковці Гарвардського університету зазначають, що гра слугує для підтримки психічного здоров'я та благополуччя. Вона (гра) виступає своєрідною терапією для повноцінного розвитку дитини, оскільки дозволяє безпечно висловлювати та емоційно переживати глибокі потрясіння, які, в свою чергу, позитивно впливають на розвиток емоційного інтелекту дитини.

Надзвичайно важливим є й соціальний аспект використання гри. У процесі гри дитина вчиться співпрацювати, вона комунікує та налагоджує взаємодію, спілкується, розвиває навички взаємодії, виховується.

Нам імponує думка Й. Гейзінги, відомого голландського культуролога та дослідника теорії гри, який зауважив: «Гра дає життя і обумовлює розвиток усієї культури, її різноманітних форм і напрямів»[6].

У соціальному напрямку гра здатна задовольнити потребу особистості дитини в пізнанні навколишньої дійсності. Разом з тим, саме гра вводить дитину в чарівний світ фантазії. Для дитини цей світ чарівний і принадний, бо він спонукає дитину творити, використовуючи ігрові форми.

Фахівці соціономічної сфери використовують ігрові методики задля формування у здобувачів освіти знань, умінь та навичок необхідних для соціалізації, адаптації, реінтеграції, подолання тривожних станів.

Враховуючи вікові особливості учнів соціальний педагог використовує різноманітні форми і методи ігрової діяльності та розробляє практичні рекомендації для батьків та вчителів з використання ігрових технологій та методик для розвитку особистості дитини. У грі соціально-педагогічної спрямованості, дитина виховується.

Виховання – це постійний процес взаємодії. Це як створення плану і ведення діалогу з дитиною, учнем, щоб допомогти йому стати досконалішою особистістю. Цей процес планомірний і цілеспрямований. Він відбувається з метою впливу на підсвідомість та свідомість дитини.

Відтак зрозуміло, що, виховання – це організована робота дорослого, щоб дитина чи молода людина розвинула свій розум, характер та навички і стала досвідченим, порядним і цілеспрямованим членом суспільства.

У царині нашого дослідження, це виховання з метою залучення дитини до кращих надбань людства та з метою її соціалізації та адаптації.

Отже, ігрова діяльність відіграє надзвичайно потужну і важливу роль у розвитку дитячої особистості. Вона спряє розвитку емоційних станів, соціальних навичок та когнітивних процесів. А відтак, задля гармонійного розвитку особистості дитини, вона повинна бути обов'язково включена в ігрову діяльність, адже для дитини ігрова діяльність така ж природна, як і для дорослого – трудова.

Висновки до розділу 2

Роль гри у житті дитини є незаперечною. У процесі гри дитина засвоює складні наукові поняття, оскільки саме гра сприяє розвитку пізнання, світосприймання, емоційно-вольової сфери, всебічного розвитку та підготовки до життя.

Гру справедливо називають «чарівною скринькою», їй властивий особливий мікроклімат, в якому відбувається розвиток інтелекту, уваги, пам'яті, мислення, адаптація, реінтеграція та соціалізація школяра.

Соціальний педагог під час використання ігрових методик у соціально-педагогічній роботі допомагає дитині знаходити залежності і закономірності, систематизувати та класифікувати, знаходити помилки й недоліки та ефективно боротися з ними.

Вагоме значення у роботі соціального педагога має використання колективних ігор. Тому що у колективній грі дитина розвиває комунікативні навички, здібності; вчиться комунікувати, спілкуватися, співчувати, співпереживати, розуміти власні емоції, розпізнавати емоції інших тощо.

У соціально-педагогічній роботі гра задовольняє потреби дитини в пізнанні навколишнього світу. Вона вводить дитину в надзвичайний світ уяви та фантазії. Цей принадний світ спонукає здобувача освіти адаптуватися до нових умов життя, використовуючи ігрові форми.

Фахівці психологічної служби закладу освіти використовують ігрові методики у роботі з дітьми та підлітками задля формування знань, умінь, навичок, емоційного розвантаження, наснаження, подолання тривожних станів, мінімізації ризиків травмівних подій, виявлення чутливих випадків, які вимагають особливо обережного та делікатного втручання.

РОЗДІЛ 3. ІГРОВІ МЕТОДИКИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

3.1. Характеристика сучасних ігрових методик

У всі часи та епохи призначення гри залишається незмінним, вона покликана виконувати важливу функцію – всебічно формувати і виховувати особистість та готувати її до життя.

У всі часи грі надавалося велике значення, адже гра виступала і продовжує виступати дитячою формою пізнання. І наш час не є виключенням. Педагоги-сенсуалісти Нового часу наголошують на використанні ігрових методик у роботі фахівців психологічної служби закладу освіти.

Для фахівців психологічної служби закладу освіти використання ігрових методик цікаве і корисне тим, що саме під час їх застосування відбувається встановлення стосунків між фахівцем і здобувачем освіти. Оскільки саме у грі легко ініціювати взаємодію, сприяти налагодженню близьких стосунків з дитиною. За допомогою ігрових методик спеціаліст легко формує в дитини почуття безпеки.

З метою уникнення непорозумінь у використанні дефініцій «методика» та «метод» вважаємо за потрібне докладніше зупинитися на цих визначеннях.

Великий тлумачний словник сучасної української мови дає таке визначення: «Мéтод – прийом або система, що застосовуються в якій-небудь галузі діяльності» [5, с. 664].

Це саме джерело трактує методику як : «...сукупність взаємопов'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь якої роботи» [5, с. 664].

О. Безпалько в енциклопедії для фахівців соціальної сфери дає таке визначення: «Методи соціальної/ соціально-педагогічної роботи – сукупність прийомів і способів, які використовують для стимулювання й розвитку потенційних можливостей особистості, конструктивної діяльності щодо зміни

несприятливої життєвої ситуації чи розв'язання проблем клієнтів і досягнення різноманітних професійних завдань соціального педагога» [12, с. 497-498].

Тож вважаємо за доречне використовувати у нашій роботі терміни «метод» і «методика» оскільки вони дозволяють пояснювати сутність використання гри психологічною службою закладу освіти.

Важливим аргументом у цьому напрямку є саморозкриття дитини, не дивлячись на те, свідомо чи не усвідомлено це відбувається.

У процесі використання ігрових методик фахівець (психолог чи соціальний педагог) дізнається про дитину багато потрібної і корисної інформації, при цьому спеціаліст уникає неприємних запитань дитині. Він просто спостерігає за дитиною, слідкує за її мімікою, рухами, диханням.

Одним із напрямів роботи фахівця психологічної служби закладу освіти є вирішення соціальних проблем здобувачів освіти. Задля цього він використовує методи, які допомагають дітям та підтримують їх.

Методика соціальної роботи традиційно базується на комунікаційних та психологічних стратегіях, які застосовуються та спрямовані на покращення життя здобувачів освіти.

Однак, варто наголосити, що в сучасному освітньому середовищі, ігрові методики поступово входять в освітній процес, розширюючи та доповнюючи можливості фахівців психологічної служби закладу освіти у взаємодії зі здобувачами освіти.

Зрозуміло, що задля використання ігрових методик потрібні спеціальні знання та вміння. Адже ці знання дозволяють створювати інноваційні підходи у вирішенні проблем здобувачів освіти, залучати їх до активної участі в програмах соціальної підтримки, створювати безпечне середовище для самовираження та самореалізації.

Важливим аспектом у роботі фахівця психологічної служби закладу освіти є дотримання індивідуального підходу до вибору і використання ігрових методик у своїй роботі.

Використання ігор методик т сприяє підвищенню мотивації учнів, їх активності у процесі самовдосконалення. Використання цих методик безпосередньо в соціальній роботі дозволяє досягти високих результатів (від поліпшення соціалізації до підвищення самооцінки здобувачів освіти, їх самовпевненості та впорядкованості).

Ці методики відкривають широкі можливості для інтерактивного навчання та розвитку дітей, адже роблять його більш ефективним, цікавим, енергетично насиченим.

Ігрові методики є дієвим інструментом у соціальній роботі через свою здатність створювати невимушену атмосферу для навчання та взаємодії. Фахівці використовують їх в різних контекстах і класифікують в залежності від їх спрямованості.

Фахівці психологічної служби освітнього закладу використовують широкий спектр ігрових технологій як провідний інструментарій для діагностичної, корекційної та розвивальної роботи. Ці методи забезпечують безпечний простір для проєкції внутрішніх проблем та апробації нових моделей поведінки.

- ігрові дискусії використовують з метою фасилітації групової рефлексії;
- ігрові ситуації (рольові ігри) дозволяють розвивати соціальні компетентності;
- навчальні ігри сфокусовані на трансляції знань та розвитку пізнавальних інтересів;
- ігри-вправи мають чітко визначену мету;
- комп'ютерні ігри фахівець психологічної служби може використовувати з метою мотивації здобувачів освіти, а також у якості допоміжного інструменти для арт-терапевтичних та релаксаційних цілей.

Зупинимось докладніше на класифікації кожної методики.

Ігрова дискусія – це форма колективного обговорення, під час якої вирішуються спільні питання. В ній учасники вільно висловлюються та обмінюються ідеями. Дана методика сприяє розвитку як аналітичних так і критичних навичок.

Ігрові ситуації використовуються фахівцями психологічної служби закладу освіти як метод стимулювання розумової діяльності здобувачів освіти. Дану методику використовують з метою розвитку аналітичних задля вирішення різноманітних завдань здібностей у не типових ситуаціях, адже він допомагає знизити напругу під час консультації.

Ігри-вправи використовуються в соціально-психологічних консультаціях для отримання нових навичок. Це можуть бути вікторини, розгадування ребусів та кросвордів.

Рольові ігри використовуються фахівцями психологічної служби закладу освіти задля можливості відтворення проблемних ситуацій. Дана методика дозволяє переосмислити власну позицію та намітити іншу психологічну перспективу. Вона дає можливість клієнтові відчувати себе частиною ситуації та взяти відповідальність за прийняте рішення. Рольова гра розвиває інтелект, сприяє ефективному засвоєнню інформації.

Навчальні ігри – це ігри, які використовуються фахівцями у формі практичних занять. Такі ігри передбачають певне відтворення ситуації. Навчальна гра корисна тим, що дає можливість комбінувати, сприяє розвитку особистісних навичок, вчить взаємодіяти з іншими, при цьому розвиваючи індивідуальність клієнта.

Отже, використання ігрових методик дозволяє фахівцеві створити сприятливе середовище в роботі з подолання емоційно-психологічних труднощів здобувачів освіти, а учням виразити свої емоції та краще зрозуміти їх.

Спеціальна наукова література з проблеми дослідження підтверджує використання соціальними педагогами і психологами в роботі ігрових методик.

Фахівці акцентують увагу на використанні трансформаційних ігор, тому що саме такі ігри спираються на позитивні методи. Під час їх проведення використовується комплексний підхід для подолання труднощів, тобто аналізуються всі чотири важливі сфери клієнта.

Під час використання трансформаційних методик ігрової діяльності фахівець психологічної служби має змогу побачити сильні і слабкі сторони клієнта, а клієнт, в свою чергу, має змогу віртуально прожити свою життєву ситуацію, відповідно набувши досвіду та знайти, можливо, єдиний правильний шлях вирішення своєї проблеми. Бо саме під час гри відбувається певна трансформація і людина усвідомлює через допомогу спеціалістів та учасників гри суть проблеми і шляхи її вирішення.

Г. Донець спираючись на авторитетну думку К. Юнга доводить, що: «Специфіка гри полягає в тому, що завдячуючи невимушеній атмосфері, у грі створюється захисна психологічна система, відтак легше оминається система психологічних захистів людини і виявляються невирішені внутрішні конфлікти та суперечності суб'єкта самопізнання. Це сприяє пошуку причин виникнення ригідних якостей, які дисфункціонально впливають на життя клієнта» [8, с. 45-52].

Активне використання ігрових методик в роботі фахівців психологічної служби закладу освіти дозволяє фахівцям постійно їх вдосконалювати та адаптувати ігрові методики до потреб клієнтів. А зворотній зв'язок, який отримують спеціалісти під час гри дозволяє стимулювати учасників ігрового процесу, підсилюючи важливість кожного.

Отже, можна стверджувати, що використання ігрових методик для подолання негативних явищ і процесів у роботі фахівців психологічної служби закладу освіти є важливим елементом, який дозволяє створювати ефективну базу роботи з клієнтами.

Використання ігрових методик роботі соціального педагога дозволяє йому глибше вникнути в сутність проблеми дитини, зібрати достовірні

результати задля ефективної роботи з подолання проблем дитини та покращення її емоційного стану.

3.2. Особливості застосування ігрових методик в системі психологічної служби закладу освіти

Сучасність, яка характеризується великою кількістю стресових факторів (ковід, війна, економічні чинники), спонукають фахівців соціономічної сфери, до яких належать психолог і соціальний педагог закладу освіти використовувати нестандартні методики соціально-виховної й соціально-педагогічної роботи, з метою виховання соціально-активної особистості.

Однією з таких яскравих і дієвих форм, є гра. Вона дозволяє фахівцям виявляти емоційні проблеми здобувачів освіти, і не зашкоджуючи ментальному здоров'ю, в ігровій ситуації розв'язати їх. Бо, як відомо, з історичних джерел, ігрова діяльність найкраще сприяє розвитку особистості дитини і людини.

Працюючи над темою дослідження ми ознайомилися із концептуальними положеннями соціальної педагогіки, в яких висвітлено роль гри в процесі соціалізації особистості. Цю проблему розкрито в працях Р. Вайноли, Л. Завацької, А. Капської, А. Рижанової, С. Харченко та інших.

Актуальні наукові дослідження в галузі соціальної педагогіки та соціальної психології консолідують позицію щодо фундаментальної ролі ігрової діяльності в розвитку та соціальній адаптації особистості.

Аналіз наукових робіт дозволяє виокремити такі ключові функції та аспекти гри в контексті соціально-педагогічної роботи:

1. Гра виступає як провідний механізм соціалізації, забезпечуючи інтеграцію індивіда у соціальне середовище, засвоєння соціальних норм та рольових моделей поведінки.

2. Ігрова взаємодія є інструментом культурної трансмісії, сприяючи інтерналізації (засвоєнню) ціннісних орієнтацій, етнокультурних традицій та соціокультурних паттернів.

3. Гра використовується як превентивна інтервенція, що дозволяє проєктивно опрацьовувати психотравмуючі ситуації, розвивати соціальну резильєнтність та формувати адаптивні стратегії поведінки, мінімізуючи ризики девіантності.

4. Ігрове моделювання створює простір для апробації різних соціальних ролей і життєвих стратегій, сприяючи усвідомленню власних потенціалів та самодетермінації щодо майбутнього професійного та особистісного шляху.

5. Гра розглядається як технологія соціальної анімації, спрямована на активізацію життєдіяльності групи, підвищення її згуртованості та стимулювання творчої активності учасників.

Переваги та функціональні особливості соціально-педагогічної гри полягають у наступному:

- гра забезпечує простір для прояву суб'єктності та свободи дій, що сприяє розвитку самодетермінації та відповідальності за власний вибір;
- ігрова діяльність суттєво збагачує духовний світ дитини, а також урізноманітнює її соціальний досвід через моделювання складних взаємодій;
- гра відтворює цілісність буття в умовному форматі, дозволяючи дитині структурувати та осмислювати світ;
- сприяє вирішенню внутрішніх та міжособистісних проблем шляхом багатоваріантного програвання ситуації через прийняття різних соціальних ролей;
- забезпечує психологічне та фізичне звільнення від напруги та проблем;
- ігровий процес посилює позитивний емоційний фон, викликаючи відчуття радості та дозволяючи пережити насолоду від успішного подолання перешкод в безпечній ситуації.

Ці характеристики перетворюють гру на критично важливий інструмент для формування адаптивної, емоційно стійкої та соціально компетентної особистості.

Використання ігрових методик у роботі зі здобувачами освіти задля формування особистості дитини, проблема не нова, і хоча вона досить розлого розкрита у наукових виданнях, можна сміливо зазначати, що всі виховні та терапевтичні функції гри ще не розкрито.

Це неприємно визнавати, але гра як засіб та методика вирішення соціально-виховних проблем здобувачів освіти, не завжди ефективно використовується фахівцями психологічної служби закладу освіти. Цьому є низка підтверджуючих як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. Хоча, науково доведено, що в ігровій діяльності особистість найкраще реалізує свій природний потенціал.

Вважаємо за доречне представити концепції гри в таблиці 2.

Наукові концепції ігрової діяльності

Табл. 2.

Автор концепції ігрової діяльності	Зміст концепції ігрової діяльності
<i>Н. Анікєєва</i>	Дослідження соціально-педагогічного потенціалу ігрової діяльності в контексті формування та становлення особистості. Здійснено аналіз проблемних аспектів інтеграції ігрових технологій у систему виховання та забезпечення гармонійного розвитку індивіда.
<i>А. Айламазьян</i>	Працював над дослідженням розвитку особистості в ігровій діяльності.
<i>С. Шмаков</i>	Акцентує увагу на розвивальному потенціалі та можливостях ігор для виховання особистості.
<i>О. Сидоркін</i>	Досліджував ігровий аспект у виховній взаємодії.
<i>В. Дудченко</i>	Характеризує гру як інтегровану форму реалізації інноваційного методу. Доводить та аргументує гармонійне поєднання синергії та методології
<i>П. Баранова</i>	Доводить, що гра є формою розвитку комунікації та діяльності
<i>Є. Платонов</i>	Доводить взаємозв'язок між грою і навчанням. Висвітлює навчальний характер ігор, можливість їх використання як основного активного навчання
<i>А. Вербицький</i>	Пояснює ігрову діяльність як необхідну форму знакового навчання
<i>М. Шуть</i>	Доводить і пояснює особливості використання гри як програми розвитку та виховання у роботі з дітьми молодшого шкільного віку

Психологічна служба в закладі освіти, використовуючи ігрові методики, виступає засобом розвитку особистості. В процесі соціально-виховної роботи фахівці психологічної служби використовують ігрові методики для розширення спектру освітніх можливостей. Ігрові методи в соціально-виховній діяльності спрямовані на оптимізацію та активізацію, диференціацію та індивідуалізацію процесу надання соціально-психологічної допомоги.

Використання ігрового інструментарію у роботі фахівців соціономічного профілю сприяє утвердженню принципів рівноправної взаємодії. Такий підхід трансформує контакт психолога з дитиною у площину партнерства, забезпечуючи:

- побудову довірливого діалогу;
- стимулювання ціннісно-мотиваційних механізмів особистості;
- підтримку дитячої автономності та ініціативності;
- успішну соціальну адаптацію в освітньому середовищі;
- свідоме прагнення дитини до самовдосконалення.

Дослідження проблеми використання ігрових методик та технологій в соціально-педагогічній роботі дозволяє нам говорити про те, що їх сутність виявляється у високих результатах роботи. Варто зазначити, що в цьому процесі важливим є не результат, а процес переживань, який у здобувачів освіти пов'язаний з ігровими діями.

Процес проведення таких ігор характеризується тим, що під час нього, соціальний педагог особисто впливає на програмування дитячих почуттів та емоцій. Однак, фахівець під час гри орієнтується на дитячий досвід, тому що у процесі переживання уявної ситуації виховується ставлення. На щастя в грі це можливо, бо вона для цього має такі можливості й нагоду.

У процесі застосування ігрових технологій реалізується комплекс функцій, що забезпечують багатовекторний розвиток особистості дитини:

- **орієнтувальна функція** виступає своєрідним тренажером соціальної поведінки, створюючи умовну ігрову реальність, цей механізм дозволяє дитині безпечно апробувати різноманітні соціальні ролі. Це не лише сприяє засвоєнню суспільних норм та етичних орієнтирів, але й формує фундамент для набуття нових компетенцій та «м'яких» навичок (soft skills), які необхідні для успішної інтеграції в соціум;

- сутністю **корегувальної функції** є активізації процесів саморегуляції. Гра створює умови для безпечного зворотного зв'язку: дитина отримує можливість поглянути на себе з боку, поравняй свої дії з ігровими правилами та самостійно трансформувати деструктивні поведінкові патерни у конструктивні, змінюючи своє ставлення до власного «Я»;

- **розвивальна функція гри** виступає потужним каталізатором когнітивного та сенсомоторного зростання. Вона комплексно стимулює вищі психічні функції: від концентрації уваги до логічного мислення. Паралельно відбувається вдосконалення перцептивної сфери та активний розвиток вербальної комунікації;

- **терапевтична функція** спрямована на гармонізацію психоемоційного стану дитини. Ігровий простір використовується як засіб м'якої інтервенції для подолання проявів дезадаптації, зниження рівня тривожності, опрацювання агресивних імпульсів та подолання комунікативних бар'єрів (замкнутості).

На переконання Р. Вайноли, архітектором ігрової взаємодії завжди виступає організатор. Саме він бере на себе функцію моделювання комунікативного простору: від методичного добору ігрового реквізиту та прогнозування результатів до безпосередньої фасилітації процесу. Науковець наголошує, що завдяки здатності організатора керувати емоційним станом учасників та вчасно корегувати хід подій, гра перетворюється з розваги на ефективний інструмент реалізації соціально-педагогічних завдань [4, с. 54].

У системі соціально-педагогічної діяльності специфіка ігрових технологій визначається, насамперед, їхнім превентивним потенціалом. Через організацію змістовного та педагогічно доцільного дозвілля фахівець здійснює профілактику асоціальних проявів та девіантної поведінки вихованців [20].

При цьому гра слугує для соціального педагога універсальним інструментом, що дозволяє комплексно вирішувати завдання діагностичного характеру, здійснювати м'яку психокорекцію та гармонізувати міжособистісну взаємодію в колективі.

Авторський колектив під керівництвом Л. Дубровської зазначає, що гра, безпосередньо впливає на духовний та фізичний розвиток, сприяє вивільненню від негативу, зняттю напруги, посиленню відчуття радості від подолання певних труднощів, перешкод. Соціальний педагог, який готує, організовує та проводить гру, ігрову техніку чи ігрову програму, має бути ще й майстром педагогічної справи, щоб досягти соціально-педагогічної мети гри» [20].

3.3. Соціально-педагогічні умови ефективного застосування ігрових методик

Повага до гідності дитини, рівність та партнерські відносини – це ті цінності, якими керуються фахівці психологічної служби закладу освіти у стосунках зі здобувачами.

Задля досягнення демократичних засад у суспільстві, під час навчання в закладі освіти у дітей важливо формувати навички демократичного поведіння, співпраці, критичного мислення, демократичної культури. Все це можливо за умови використання психологічної службою закладу освіти ігрових методик.

На нашу, суб'єктивну думку, аби досягти позитивних результатів у процесі використання ігрових методик соціальний педагог повинен мати високе почуття емпатії.

Емпатія передбачає найвищий рівень взаємодії між фахівцем психологічної служби закладу освіти та учнем.

Процес емпатійності передбачає повне розуміння дитини та потребує абсолютного розуміння дитини фахівцем. Провідним напрямом роботи фахівця в цьому випадку виступає умова, заглибитися у внутрішній світ дитини, її думки і почуття; відчувати її переживання, сприйняти досвід, намітити очікування, передбачити результат.

К. Роджерс говорив: «Відчувати особистий світ клієнта, ніби це твій власний світ, але не втрачаючи цього «ніби» - ось це емпатія, що є сутністю терапії» [29].

Емпатія – це розуміння того, що соціальний педагог у процесі застосування ігрових методик досягає повного емоційного контакту з внутрішньою реальністю дитини. При цьому не ставлячи запитань відносно вербального опису переживань і почуттів дитини. Соціальний педагог даруючи дитині частину себе, не травмує її набридливими питаннями «Як ти?», «Що з тобою?», не примушує дитину переживати ще раз травмуючі події.

Для досягнення результату в роботі соціальний педагог повинен бути максимально правдивим, відкритим і чесним. В психології це називається «конгруентність». Ця риса є однією з найнеобхідніших під час проведення гри. У випадку конгруентності мова йдеться про безоціночне прийняття власних переживань.

Далі знаходимо: «Конгруентність виявляється в тих ситуаціях, коли внутрішні почуття й переживання точно відображаються у свідомості й поведінці. Це особливий психологічний феномен, характеристика спілкування, особливий режим поряд з емпатією» [18, с. 35].

Згідно В. Екслейн, показаннями для застосування ігрових методик в соціальній роботі є:

- порушення в поведінці;
- дисгармонія «Я-концепції»;
- несприйняття себе;

- постійні сумніви й не впевненість дитини;
- неможливість власного особистісного зростання;
- необґрунтована ворожість до навколишнього світу;
- низька самооцінка;
- висока соціальна тривожність;
- нестійкість та емоційна лабільність тощо [13].

Дослідивши та узагальнивши різні підходи до впровадження ігрової діяльності психологічною службою закладу освіти, ми спираючись на наукові розвідки О.А. Немежанської та М.І. Шуть, які нам найбільше імпонують, визначили умови, що сприяють ефективному застосуванню ігрових методик.

Отже, соціально-педагогічні умови, що сприяють ефективній організації ігрової діяльності:

- моральний захист дитини;
- можливість вільної демонстрації почуттів;
- урахування вікових та анатомо-фізіологічних можливостей дитини;
- усіляка підтримка дитини в грі;
- превентивний характер гри;
- врахування особистостей навчально-виховного процесу;
- стимулювання активності гравців;
- використання складних ігор;
- внесення в гру елементів несподіваності та складності;
- забезпечення свободи вибору;
- формування партнерських стосунків;
- розвиток позитивної самооцінки;
- прийняття та розуміння себе і своєї самості;
- розвиток ціннісних орієнтацій;
- використання гри як засобу профілактики негативних соціальних явищ тощо.

Нам імпонує гра, які відносно нещодавно увійшла в практику соціально-педагогічної роботи і її застосовують фахівці психологічної служби закладів

освіти – це квест. В перекладі з англійської дослівно – це означає «пошук». Дана форма роботи застосовується для групової роботи. І має велику кількість позитивних складових. Виконання завдань у квесті вимагає прояву творчості, кмітливості, самостійності, розумових зусиль, артистизму, командної роботи всіх учасників гри тощо.

Використовуючи таку форму роботи як квест соціальний педагог повинен ретельно підготуватися та врахувати можливості та вікові особливості здобувачів освіти, передбачити труднощі та наслідки.

Професор Р. Вайнола акцентує увагу на таких основних складових, які на її думку, обов'язково повинні бути використанні під час організації та проведення квесту. Це:

- ситуація «друга»;
- ситуація справи;
- ситуація розвитку;
- ситуація «захисту»;
- ситуація відповідальності.

Ситуація «друга» передбачає, що серед гравців є людина, яка знаходиться у добрих, товариських, емпатійних стосунках з гравцем. Тому з такою людиною гравець у будь якому випадку знайде спільну мову.

Ситуація «справи» дозволяє формувати у вихованців почуття відповідальності, відносячись до гри як серйозної справи.

Ситуація «розвитку» спрямовує увагу фахівця на врахування індивідуальності та зацікавленості кожного учасника.

Ситуація «захисту» дозволяє кожному гравцеві під час квесту відчувати себе комфортно та емоційно захищеним.

Ситуація «відповідальності» це відповідальне ставлення кожного учасника команди, моральний обов'язок дитини перед друзями, колективом та педагогом [4].

Отже, стає очевидним, що використання ігрових методик у роботі психологічної служби закладу освіти це траєкторія напряду роботи

соціального педагога, яка дозволяє використовувати гру задля активізації мотиваційної сфери дитини, забезпечує суб'єкт-суб'єктні відносини між соціальним педагогом та здобувачем освіти, розвиває партнерські відносини між ними, сприяє розвитку адаптації, активності та самостійності учня в процесі його соціалізації.

А відтак зрозуміло, що для здобувача освіти – гра не є провідним видом діяльності, проте вона здатна впливати на формування особистості дитини, допомагати їй вирішувати складні життєві ситуації, налагоджувати комунікативну взаємодію між учасниками освітнього процесу, бо саме гра, яку використовує в своєму арсеналі соціальний педагог допомагає розв'язувати як проблеми окремих учнів, так і всього учнівського колективу в цілому, та використовується фахівцями психологічної служби закладу освіти задля діагностики, профілактики та корекції міжособистісних стосунків учнів.

Отже, гра є дієвим засобом профілактики та локалізації соціально-педагогічних проблем, що досить часто виникають у здобувачів освіти. Вона має достатньо широкі перспективи для використання в практиці роботи психологічної служби закладу освіти. А використання ігрових методик у системі соціально-педагогічної роботи слугує яскравим прикладом того, що корисне, цікаве і приємне може бути розумно поєднане у роботі фахівців психологічної служби закладу освіти.

Висновки до розділу 3

Опрацьована література підтверджує, що гри як формі діяльності надавалося великого значення у всі часи та епохи розвитку людства.

Сучасні фахівці соціономічної сфери використовують ігрові методики у роботі психологічної служби закладу освіти задля налагодження позитивних контактів між здобувачами освіти та вирішення соціально-педагогічних завдань.

Фахівці наголошують, що за допомогою ігрових методик в соціальній роботі можливо сформувати у дитини почуття власної безпеки.

Спеціалістами широко застосовуються такі форми роботи як ігрова дискусія, ігрова ситуація, ігрова вправа, навчальна, рольова, комп'ютерна гра тощо.

Використання ігрових методик в учнівському колективі дозволяє долати негативні явища в процесі роботи, сприяє налагодженню ефективної комунікації та взаємодії між дітьми.

Соціальний педагог використовуючи ігрові методики збирає достовірні результати й допомагає дитині без стресу долати проблеми та покращувати емоційний стан.

ВИСНОВКИ

Аналіз психолого-педагогічної та спеціальної літератури з досліджуваної теми дозволяє нам зробити такі висновки.

Гра – це вид діяльності, який має багатовікову історію.

Проводячи аналіз змісту ігор ми визначили, що гра виникла на основі праці, тому що в іграх, починаючи з первісних людей, діти копіювали діяльність (працю) дорослих, наприклад землеробські процеси, полювання, гра у війну. Відтак, ми можемо констатувати, що гра є історичним утворенням, а її розвиток тісно пов'язаний з розвитком суспільства.

На сьогодні у науковців не існує єдиного визначення дефініції «гра», проте педагоги, психологи, філософи, мистецтвознавці сходяться у думці, що гра – це соціальна потреба і вона покликана виконувати певні соціальні функції. Насамперед це передача суспільного досвіду від старших поколінь молодшим. У грі відображаються суспільні відносини людей, відтворюється їх поведінка, позитивні та негативні явища життя.

Гра як спосіб діяльності притаманна, перш за все дітям, тому що дитячий організм розвивається тільки тоді, коли проявляє активність. Саме тому в дитячому віці гра є нормою.

Гра – це необхідна умова й потреба дитячого організму.

Через гру дитина вивчає і пізнає навколишню дійсність.

Гра – це можливість продемонструвати іншим свою творчість та креативність.

У грі дитина відчувається вільною, в неї завжди є право вибору.

У наукових доробках медичної літератури авторитетно доведено, що: «Гра є не лише фактором настрою, емоцій дитини, а й важливим чинником розвитку функцій мозку, серцево-судинної, нервової системи її організму» [10].

Як соціальне явище, що виникло і трансформувалося в процесі історичного розвитку суспільства, гра відображає реальну дійсність та постійно змінюється й вдосконалюється у процесі суспільних відносин.

Гра як вид діяльності є цілеспрямовано-активною, свідомою діяльністю, яка покликана втілювати потребу дитини в активних діях.

Використання ігрових методик в роботі психологічної служби закладу освіти допоможе у розвитку та вихованні особистості, оскільки має великий вплив на психічне здоров'я дитини. А відтак, застосування ігрових методик в роботі психологічної служби закладу освіти є важливим інструментом задля досягнення поставленої мети.

Використання ігрових методів у соціальній роботі дозволяє впливати на розум та сферу почуттів дитини, забезпечуючи відмінний результат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. В. Безпалько. К.: Центр учбової літератури, 2009. 208 с
2. Берн Е. Ігри, у які грають люди / Пер. з англ. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 256 с.
3. Безчотнікова А. Комп'ютерні та відеоігри як соціально-комунікаційний феномен // Діалог. 2015. Вип. 20. С. 246–255.
4. Вайнола Р.Х. Технологізація соціально-педагогічної роботи: теорія та практика. Навчальний посібник / За ред. проф. С.О. Сисоєвої. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. 188 с
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
6. Гейзінга Й. Ното Ludens. Досвід визначення ігрового елемента культури / Пер. з англ. О. Мокровольський. Київ: Основи, 1994. 250 с.
7. Дозвілля школярів: ігрові програми / [упоряд. Л. Шелестова]. Київ: Ред. загальнопед. газ., 2004. 128 с.
8. Донець Г., Євтушенко І. Загальна характеристика психологічних трансформаційних ігор як психокорекційної методики у роботі психолога-практика. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2020. Вип. 7. С. 45 - 52.
9. Джон Локк. Два трактати про правління/ пер. з англ. Павло Содомора. Київ: Наш Формат, 2020. 312 с.
10. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний редактор В.Г. Кремень. К: Юрінком Інтер, 2008. С.300.
11. Методика виховної роботи. Практикум: навчально-методичний посібник для студ. пед. ун-тів / кол. авт.; ред. О.О. Лаврентьєва. – Кривий Ріг : КДПУ, 2011. – 102 с.
12. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання / За заг. ред. проф. І.А. Зверєвої. Київ – Сімферополь: Універсум, 2013. 536 с.

13. Екслайн І. Ігрова терапія. 2000. 480 с.
14. Загальна декларація прав людини
http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015
15. Залізник А. (2023). Рухлива гра як засіб формування фізичних якостей у дітей дошкільного віку. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. Вип. 1(9) Умань: Візаві. 128 с. [https://doi.org/10.31499/2706-6258.1\(9\).2023.279338](https://doi.org/10.31499/2706-6258.1(9).2023.279338)
16. Захист прав дитини в діяльності соціального педагога навчального закладу: [метод. рек.] / авт. кол. за. ред.: Ю. А. Луценка, В. Г. Панка. К.: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. 73 с
17. Конвенція ООН «Про права дитини».
18. Литвиненко С.А. Ігротерапія. Київ : Шк. Світ, 2010. 128 с.
19. Малюк Є. Особливості відеогри як медіа // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. 2016. Вип. 37. С. 71-74.
20. Марафон дитячого дозвілля: Навчально-методичний посібник/ Укл. Л.О. Дубровська, В.Л. Дубровський, В.В. Ковнер та ін.; за ред. Л.О. Дубровської. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2007. 315 с.
21. Мельник Ю. Б., Стаднік А. В. Психологічна трансформаційна гра «Му Дао» як ефективний метод роботи психолога. Харків: НДІ ХОГОКЗ, 2020. (Препринт / ХОГОКЗ). <https://doi.org/10.26697/Preprint.Melnyk.Stadnik.1.2020>
22. Melnyk, Yu. B., Stadnik, A. V., & Pypenko, I. S. (2020). Resistance to posttraumatic stress reactions of vulnerable groups engaged in pandemic liquidation. *International Journal of Science Annals*, 3(1), 35 – 44.
23. Методологічний посібник із гри «Ліга Життя». Затинус веет, 2010.
24. <https://doi.org/10.26697/ijsa.2020.1.5e>
25. Мірошник З.М. Методи дослідження рольової структури особистості вчителя : навчально-методичний посібник : МОН України. Кривий Ріг : Вид. Р.А. Козлов, 2013. 152 с.
26. Нагайченко А. Людинотворча функція гри як форми культури. Українська психологія: сучасний потенціал: матеріали Четвертих Костюківських читань, 25 вересня 1996 року, Том 2 С. 186–192.

27. Ушинський К. Вибрані педагогічні твори: у 2 т. Т. 1: Теоретичні проблеми педагогіки. Київ: Рад. шк., 1983. 488 с.
28. Петренко Т., Санжаровець В. Сучасні технології у підготовці фахівців соціальної сфери. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр.* Київ: Національний авіаційний університет, 2018. Вип. 2 (13). 38 с.
29. Роджерс К. Клієнтоцентрований підхід в терапії // *Психологія*. 2011. № 2.
30. Schelling T. C. *The Strategy of Conflict*. Cambridge: Harvard University Press, 1980. 328 p.
31. Фролова М., Момоток О., Мартинова А. (2024) Інтерактивні педагогічні технології активізації навчання в ЗВО. *Соціальні та гуманітарні технології: філософсько-освітній аспект: Матеріали X міжнародної науково-теоретичної конференції*. Черкаси: ЧДТУ, 2024. 203 с.
32. Yengalycheva, I. (2023). Ігрові технології у соціальній роботі з дітьми групи ризику: переваги та труднощі. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, (2(53)). С. 48 - 51.
<https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.53.48-51>
33. Шкльода В. Рухливі ігри та вправи з помірними психофізичними навантаженнями // *Дошкільне виховання*. 2006. №2. С.18-19
34. Шуть М. Школа ігромайстерності. К.: Вид. дім «Шкільний світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. 128 с.
35. Юрова Л. С. Навчальна рольова гра як засіб розвитку комунікативної компетенції: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. К., 2003. 19 с.
36. Яцик Т.О., Степанюк В.В. Словник коротких термінів з педагогіки. Луцький фаховий педагогічний коледж КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. Луцьк: ФОП Мажула Ю.М., 2022. 50 с
37. Шиллер І.-Ф. Статті з естетики. 1935. С. 48.